

tedaj drevó le polovico moči, in toliko gotoviše se bo presajeno prijelo. Najbolje je, ako se to delo v pozni jeseni opravi, ko je drevo že rasti nehalo, ali pa v začetku zime. Če bi bila pa spomlad suha, se mora presajeno drevo pogostoma zalivati. — Iz tega se vsak sadjorejec lahko sam prepriča, kakošni so nasledki tega ravnanja. Drevó, kateremu so se krog in krog večje in debelejše korenine posekale, dobí v grabniču dobre, redivne in rahle zemlje, v kateri novih čverstih koreninic dovelj zaredí, ktere so mu gotov porok, da se bo na nov kraj presajeno drevo gotovo prijelo in spešno rastlo.

Tako svetuje skušen gospodar v „Landw. Centralblatt für D.“

(Rusovska klaja za čbele). Rusi zgodaj spomladi, ko še nikjer zunaj paše ni, največje panjove z malimi stroški redijo, da jim čbelice ne jemljejo konca. Po velikosti panjev se eno ali več lesenih vozkih in dolgih koritic napravi in pred panjove postavi in z presejano drobno in suho reženo moko, kaka dva pavca na debelo, nasuje. Celi roji čbelic planejo čez omenjeno moko in rižejo po močnatem prahu, dokler popolnoma obložene se ne vernejo zopet v panje nazaj. Posebno v lepem vremenu in gorkih dnéh se okrog omenjenih koritic praše in brenčijo, da jih je veselje gledati; tu ne dobé samo dovelj priprave za potrební plod, temuč tudi delavnim čbelam je režena moka bolja paša kakor njih že kislá in plesnjiva gruda stare zaloge. Pri ti klaji morejo čbele kmali in prav veliko zarejo narediti. Ta klaja se jim tako dolgo poklada in ponavlja, dokler nehajo omenjeni močnati prah v panj nositi, to je, dokler dovelj cvetličnega prahu iz mačie na verbah, ivah, jagnjedih, iz abránk itd. ne dobijo, kateri jim je se vé da prijetniša od prahu režene moke. Ta klaja terpi 8 do 10 dní in tudi še dalje, dokler čbele prej ali pozneje po naravni paši ne ferčé. Imenovanega prahu se šteje sploh po 2 funta na panj. Ker pa čbele po ti klaji rado žeja, se jim morajo tudi blizo panjev postaviti majhne koritica s polovico meda in polovico kuhane vode napolnjene, po kateri pijači kaj rade leté. Spervega se koritica napolnijo s suhimi oblanci in čez to se vlije medena mešanca. Umne živalice jo kmali zavohajo, čversto po nji leté in jo serkajo, da je kaj.

Obertnijska novica.

Železne kanóne in železni zvonovi.

Kotlovína (kuper) in kositer (cin) sta draga, ker se v naročji zemlje bolj poredkoma nahajata kakor železo. Cenejše železo je tedaj poslednji čas začelo spodrivati kotlovíno in kositer zlasti pri dveh imenitnih izdelkih: kanonah namreč in zvonovih.

Znano je, da kanóni in zvonovi se vlivajo iz mési (legirenge), ktera obstaja iz kotlovíne in kositerja v različni meri; za kanone se jemlje blizo 90 delov kotlovine in 10 delov kositerja, za zvonove pa 78 delov kotlovine, 22 delov pa kositerja.

Po mnogih skušnjah so zadeli takošno železo napraviti, ki tako rekoč v sredi stoji med kovaním in pa med vlitim železom, in ker ta zmes ima že 4 odstotke (to je na 100 delov železa 4 dele) ogeljca, se dá tudi lahko liti, zraven pa je tudi tako trdna, da iz nje vliče kanone so ravno tako močne za streljanje kakor une iz kotlovine in kositerja.

V dunajskem arsenalu vlivajo sedaj take kaj dobre kanone; dobiček pri ti novi znanjbi je dvojen: so namreč take kanone cenejše, in kotlovína, ktere se v našem cesarstvu leto in dan ne pridela čez 45,000 centov, se večidel more porabiti za druge obertnijstva in dnar.

Pa tudi zvonove so začeli delati iz takega železa, ktero — kakor smo gori rekli — v sredi stoji med jeklóm in železom. Posebno v Bochum-u na Vestfalskem že delj

časa take železne zvonove delajo. Naj bi jih začeli posnemati tudi drugod! Zvonovi iz takega železa vliči pojó lepo, glas njih je čist.

Ker se tedaj dajo zvonovi iz železa dobro narejati, bi se prihranila kuper in kositer za take izdelke, katerih brez nju narejati ni mogoče.

„Neue Erfind.“

Voda v službi človekovi.

„Bodi služabnica moja!“ je rekel človek vodi, in pokorna je bila volji gospodarjevi.

Nekdaj so gonili psi, osli ali konji stope v mlinih, pozneje je prevzela voda to opravilo, da moko melje iz žita. Koliko truda in žuljev je stalo gospodinjo, preden si je na žernah namlela moko za hišno potrebo! — Kmali je mlela voda v mlinih tudi semena v olje, je drobila v stopah rudo, žagala hlode v deske, obdelovala čreslo itd. To so bile pač težke dela, ktere je mogel popred človek opravljati s krepkimi rokami! Voda ga je rešila vsega tega. Pred sam okorna mašina se je mógel potem zlahnejih opravil lotiti.

„Iz malega raste veliko“ — pravi naš mojster Koseski. In res malo časa le je preteklo — in voda je že tudi predla, tkala in še marsikaj družega delala v fabrikah. Vse to je človek mogel prejšne čase sam opravljati. Kakošno je bilo pred tkanje! Kako sta se ujemala snutek in votek! Koliko dražje so bile oblačila! Zdaj izdeluje voda lepše in ceneje blago v dosti dosti krajšem času. Tudi ubožnemu je zdaj mogoče, se v nedeljo in praznik berhko obleči. Kar je voda služabnica človeku, je začelo tkavstvo se bolj razcvetati; obširneje in različneje je začelo prihajati; z njeno pomočjo človek je z najdel zdaj to zdaj uno. Na vsak sejm je prišlo novo blago v zmiraj novih podobah (muštrih).

Kako lično sukno nosi zdaj kmet in ubogi delavec memo prejšnih časov! Ljudje se čudijo, ko ogledujejo v starih shrambah borne obleke velikašev prejšnih časov, ko so si še hčere cesarjev in kraljev z lastnimi rokami borne oblačila same tkale. Ako bi kmetje in delavci tako obleko vidili in jo primerjali s svojo lastno dan današnji, bi se mislili velike gospode memo starih časov. Gospóda in kmet nosi zdaj žamet in svilo; nek daj si je mogel francozk kralj svilnih nogovic od enega svojih podložnikov izposojevati, ko je sprejemal gospódo. Iz ene reči pa pride deset drugih.

Kolikor več se je obleke potergalo, toliko bolj je moglo kmetijstvo napredovati; več lanú in konopel je bilo treba sejati, v daljnih krajih unkraj morja pa pavole. S tem se je tedaj tudi pri srovejših narodih obertnost zbudila, kakor nam pričujejo Egipčani pod umnim pa hudim Mehmed Alitom, kateri je v svoj dobiček, pa tudi v korist Egipčanom leno ljudstvo primoral, da so začeli več pavole pridelovati. Tudi v najdalji del sveta, v Avstralijo, so se Evropejci preselili, in že redijo ondi toliko ovac, da pošiljajo po tisoč in tisoč centov volne v evropejske mesta na sejm. In tako je voda, izperva človeku le služabnica, bila mu kmali tudi dobrotnica.

Kaj je voda v hišnem gospodarstvu, nam ni treba obširno razkladati. Obertnimo se raji kar k obertnijstvu.

Tu zadenemo na dvoje, ktero je, gledé na zgodovino človeške omike, silno važno. To dvoje so olarije in žganjarije. Te in une se na več strani ujemajo s kmetijstvom, kateremu so pomagale od nek daj na noge, ker so mu velike pomočnice za živinorejo, brez ktere je kmetijstvo kar riba brez vode. Kako lepo je, če se nič ne pogubi; saj natura sama tudi vse hrani in ohrani, ki iz gnoja zopet lepo dišeče cvetlice rodí! Na cunje beraške obleke piše sopet učeni gospod in cesar sam. Iz umazanega cestnega blata izdeluje bistroumni lončar krasne posodice za cvetlice. Ravno tako so kmetovavcu ostanki olarij in žganjarij v

velik prid. Koliko pitanih volov prodajajo olarji in žganjarji mesarjem in kupčija z olom (pivom) in nesrečnim žganjem prešteje milijone in milijone goldinarjev. Brez vode bi bilo oboje nemogoče.

Vprašamo zdaj: kdo izmed obéh je ostal nazadnje služabnik? — voda ali človek? V velikem gospodarstvu nature ni nobene služnosti! Slednji služi, slednji gospoduje, ker se oba uzajemno požlahnujeta. Morebiti bo drug izgled to še bolj razjasnil. Iz kremeljna in potašeljna se je ucil človek steklo (glaž) izdelovati. Kmali pa se je izuril človek v tem izdelku še bolj in je jel steklo umetno brusiti in dognal je po čedalje večji učenosti to reč tako deleč, da nareja zdaj stekla, ki ti povekšajo vsako reč, da vidiš najmanji drobce sila velike, in ti daljne reči potegnejo k tebi prav pod nos.

Prosto misel je vložil človek v steklo in s sto in stoterimi drugimi mislimi ga je navdahnilo hvaležno steklo. Zdaj še le si je odperl človek pogled v neizmerno obnebj, kakor tudi v notranjo sostavo rastlin in žival. Enojna misel, katero je vložil v steklo, je ustvarila novo dobo s prečudnimi iznajdbami, je poderla krive misli in vraže pretečenih stoletij, ktere so imele zvezde obnebj za zgolj veše in v stvaréh zemlje niso vidile čuda v malem, iz kterege se more še le velikost izsnovati. V večjem soglasji je zdaj natura; vse je človeku sorodno, vse mu blagoslov. Najmanja reč mu je sveta zavoljo velike pomembe; najmanja reč mu je pomočnica. Cela natura mu je veličastna cerkev, v kateri mu oznanuje vsaka najmanja stvarica velikost celega stvarjenja, katero ga obdaja povsod kot nezapopadljivo čudo. Vës svet mu je edina očetova hiša, v kateri kraljuje najlepši mir po večno enakih postavah, katerih ne more nič premeniti.

(Konec sledí.)

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov, najdenih na zemlji starega Norika in Panonije, ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Kar učeni orientalist prof. Hitzig o imenih gerškega basnoslovja piše, namreč: „Die Eigennamen der griechischen Mythologie haben wir aus einer früheren Gestalt der griechischen Sprache zu erklären, als wir sie in den ältesten Büchern vorfinden“, to tudi veljá o razlagi lastnih osebnih in krajnih imen slovenskih, ktere nahajamo na rimsko-slovenskih kamnih, in po takem bodeta móglá že tudi Ribničan in Verbovčan potepeti, ako se vse ne glasi po njunem jeziku.

Še enega imena moram omeniti, katero je še živo med slovenskim narodom, in to je ime: IANTVMAR, IENTVMAR, tudi v ženski obliki: Jantumara, Jentumara. Nahaja se pogostoma na koroških in štirskih rimskih kamnih.

Že v svojem spisu: Ueber den Gott Latovius v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“ Jänner 1858 str. 6 sem to ime razložil, in rekel, da je korenika jam, jem, sansk. jam, coercere, ligare, capere. Jant je particip praeterit: passiv za jamt, toraj janto, jento nekaj zvezanega, ujetega, das Gebundene, Gebändigte, Gezähmte, staroslov. janti, prehendere, jantnie, prehensio. Iz jam je beseda jugoslov. jato v pomenu: caterva, grex, pecus, na primer: jato ovac, jato golobov; pri Černogorcih po Vuku: jato, eine Schaar von Männern, die sich verbrüdern, jatnik, ein Mitglied einer bewaffneten Bruderschaft. *)

Jato v pomenu „pecus, grex“ je toraj tako nastalo, kakor litevsk. banda, Vieh, po pravem: das Gebundene, Gezähmte; staroprusk. peku = lat. pecus, sanskr. paču, od korenike pač, ligare, gotiški: faihu = Vieh, staro-visoko-nemški: fehi, Band. Jantumar, ker mar utegne pomeniti: clarus, ali, kakor naš slavni Miklosič pravilniše razlaga: nomen habens, toraj pomenjuje ali: „grege, caterva, pecore clarus“ ali pa: Janti nomen habens = Prehensus, Captus, Ligatus. Ker staroslov. A, an, en se danes tudi izgovarja kot e, in vezivni glasnik korotanski Slovenci izbijajo, na primer: Radmerje, namesto: Radu ali Radomerje, Vidmar, namesto: Vidu ali Vidomar, tedaj celó naravno se ime Jantumar, Jentumar dnešnji den glasi: Jetmar, in slovenske rodbine s tem imenom živijo na Kranjskem v Idrii, na Koroškem in na zemlji severnih Slovanov.

Jantumar je brez vse dvombe bilo priime solnčnega boga.

V basnih arjanskih narodov vidimo, da so si solnčnega boga v jeseni in pozimi mislili ali umirajočega, mertvega ali odpotovavšega (verreist), tudi ujetega — uklenjenega. Letos starine slovenske preiskavši našel sem na Štirskem solnčnega boga k stebru kamnatemu priklenjenega — ujetega, njegov simbol leva nimata odpertih rujevečih lap, ker solnce je brez vse moči, ampak zaperte, tudi solčna ptiča sokola se žalostno deržita in kljuna svoja v glavo solnčnega boga vtikata. Obraz božanstva ni veselega, ampak otožnega, žalostnega pogleda. Utegnil bi to biti solnčni zimski ujeti bog: Jant — Jent, Jantumar, Jentumar — Jetmar. *)

V družbi imena Jantumar, Jentumar se tudi nahajate imeni Adnamat in Resimar. Pervo sem že razložiti si prizadeval govoričši o denaru Adnamat, drugo zna dvojni pomen imeti al Resimar = Barbii ali pa Veri nomen habens ali od resa, oslajljena oblika iz rusa, brada, sanskr. rasāla, kodri, ali od res, verum, cerkvenoslov. rjes'n, verus. Slednjo razlago podpirajo obilne imena na štirskih kamnih polatinčene: Verus, Verinus, Veronius, Veronillus itd.

Osebné imena so tudi še nastale po jedih in hranah darivnih, tudi jestvinah sploh, kakor: Pogačar, Pogačnik, Močnik, Močnjak, Grahovec, Bobič itd. primeri: Cicero, Fabius, po grahu in bobu. Na koroškem rimskem kamnu stoji ime MOCIANCVS = Močjank. Korotanski Slovenci glasnik j za nasalcom težko izgovarjajo, zato ga ali izpahnejo, ali pa pred vokal postavijo na primer: otročjanki namesto: otročnjaki; tako tudi je nastalo Močjank za Močnjak. Rodbine Močnik in Močnjak še živijo na Kranjskem, Koroškem in Štirskem.

Božič Slavoncov in ogerskih Slovencev.

Slavonci in ogerski Slovenci slovesno obhajajo božične praznike; katoličani gerški, pa tudi razkoljniki imajo tu zlasti posebne navade (običaje).

Že 6 tednov pred Božičem se pripravljajo s postom na dan rojstva Jezusovega. Ta postni čas se začne z „belo ali sirno nedeljo“, katero zatega voljo tako imenujejo, ker tisti teden še smejo sira, sirovega masla (putra), mleka, jajc, pa tudi rib in hajvara (kaviar) jesti, kterege si pripravljajo iz iker nekih rib (viza ali béluga imenovanih), katerih iz črnega morja v Donavo obilo zahaja in jih tu včasih dokaj in velicah nalovijo.

Večer pred „belo nedeljo“, preden se post začne, sklenejo z veliko pojedino, katero poklade imenujejo; tu zadnjikrat meso in pečenko, klobase in dergtalice jedó in se

*) Primeri analogično poznamovanje sansk. sê'nâ, exercitus, iz korenike si, binden, toraj: das Zusammengefügte, Verbundene, primeri nemško: Bande. Iz korenike: si je staroslov. silo, laques, nemški Seil, letiški Seet, binden. Pis.

*) Kamen je sedaj hranjen v Konjicah na Štirskem in dve uri od Konjic v Skomrah je bil izkopan rimski kamen, na katerem tudi stoji ime Jantumar. Pis.

Nāše domače koklje začnó navadno mesca sušca in malega travna valiti in valijo k večjem do velikega serpana. Nove velike plemena, ktere smo poslednje leta dobili iz ptujih dežel (kakor kohinhinka, brama putra) pa valijo skor vsaki letni čas; druge plemena pa, kakor španjske, belgiške ne valijo celó nikoli.

Še moram nekega posebnega védenja kokelj omeniti; kmetje takrat pravijo: „da koklja na jajčnjaku vali.“ Koklja takrat rada v gnjezdu sedí kakor da bi hotla valiti, pa ne ostane dolgo, in čez 10 ali 14 dní začne spet leči. To pa izvira od tod, da kervi zdaj priteka več k jajčnjaku, zdaj pa k unanjim delom, tedaj zdaj sem, zdaj tjé, in tako še ni nobene stanovitnosti nikjer, in dokler ni te, ni čuda, da se koklja zdaj pripravlja za valiti, zdaj pa za jajca leči.

Po spisu prof. dr. Rueffa v Hohenheim-u.

Kmetijska skušnja.

(Na eni njivi v enem letu dvakrat krompir) je pridelal neki kmetovavec v Ham-u lansko leto, in v drugič pridelani krompir je bil še debelejši in bolji od pervega. Potem je dal njivo dobro prekopati in brez gnoja je konec malega serpana sadil krompir. Letos je ponovil to skušnjo, in spet se je dobro obnesla.

Repa gnjije na več krajih.

Na undanje vprašanje: kako je z letošnjo repo tam pa tam po naših krajih? so nam že odgovorili nekteri prijatli; tako na priliko

Iz toninskih krajev. Večkrat pregledovaje letošnjo repo, sem res najdel, da je pri nas tako, kakor sem v 47. listu „Novic“ bral. Tudi drugi, kterim sem potožil, da je repa letos kaj slaba, mi povejo, da je taka, da ni za vžiti. Ko jo ribam ali režem, dobim med dvajsetimi gotovo 5 spridenih, da so pod kožo černe, nektre do pol in še več, nektre pa imajo po sredi černo pot kakor trohljeno. Le-ta repa je terda, če se tudi dolgo kuha, in je vselej slabega okusa. Ant. Leban. *)

Iz Goriškega na beneški meji. Žalibog! tudi pri nas se je letos pokazala na repi trohljivost, še bolj pa gnjiloba. Glejte! dal sem dve kadi, ktere so polčeteri čevelj visoke, 10. dan p. m. z ribano repo natlačiti; devet dni potem sem jo dal vdrugič napolniti, in danes (7. grudna) ko ravno to pišem, smo jo iz oboveh kadi v en sodček od 200 pintov preložili, in še ni poln. Bati se je, da ne bom le jez, temoč še veliko drugih brez kisline letos. Pretečeno leto 1857 je pa bila tako terda, da tudi še tako velika teža je ni mogla potlačiti in vode iztisniti. Čompe ali podzemljice (po vašem krompir), pri nas še neprenehoma bolehajo; debeleje ko so, hujše hirajo. — Še eno Vam imam priporočiti: kader bote ljube „Novice“ govorile od rastljinstva, pristavite vselej, da bojo tudi bravci naši vas prav razumeli, na priliko: zélèni (Selerie) opèh; lecijanu ali encijanu (Enzianwurz) košutnik, zavoljo kterega je pri nas že marsikter človek življenje zgubil, ga v gori kopaje.

Fr. V. Sedljanski.

Kmetijska novica.

Da cesarja — ratarja.

V 48. listu českih gospodarskih novín beremo sledečo mično starico, ki je pa nam popolnoma novica in gotovo tudi večjemu delu naših bravcov. Čujmo!

„Da je 19. velikega serpana leta 1769 cesar Jožef II. poleg Slavikoveca, neki vasí na Marskem, sam oral, je znano

celemu svetu. (Lično podobo onega pluga, s kterim je preblagi avstrijski cesar na Marskem oral, je daroval učnik kmetijstva gosp. J. E. Hölbling letos gospodu predsedniku naše kmetijske družbe. Vred.)

Malokomu pa je znano, da je 46 let pozneje nek drug cesar na Českem počastil kmetijski stan tudi s tem, da je oral.

Na poti iz Pariza v Petrograd leta 1815 je car rusovski Aleksander I. v Frauenberg-u (blizo Budejovic) na gradu kneza Švarcenberga bival nekoliko dní. 19. oktobra se sprehajaje v prijazni okolici vidi kmeta Fajtel-na iz Hosin orati; pri ti priči vzame car plug v roke in orje brazdo po celi njivi. Plug spet kmetu izročivši mu daruje 6 luidorov. Plug ta se v vedni spomin na cesarja, ki je ob enem počastil sam sebe pa tudi stan ratarja, hranuje na omenjenem gradu.“

Za zimo kaj.

(Železna peč se zamaže), če se kadi, najbolje s tem, da vzameš toliko pepela kolikor soli in napraviš z vodo gosto testo, s ktero se zamaže razpoklina.

Voda v službi človekovi.

(Konec.)

Kar voda v podobi sopara služi mašinom, še ni veliko let. Izmisлил je sicer že v letu 1699 Savary prvo tako mašino, ktero po slovensko parnico (Dampfmaschine) imenujemo, pa še le leta 1764 jo je Anglež Janez Watt tako zboljšal, da so jo rabili v mnogoterih fabrikah, rudnikih in drugih obertnijstvih. Kar je človeku voda v podobi sopara podložna, se je začela nova dōba. Parnice na barkah in pa parnice na železnicah so prekucnile vès svet.

Najprvo so vodeni sopar vpregli v ladije na morji. Amerikanec Robert Fulton je bil prvi, kteri je začel leta 1793 skušnje s takimi ladijami delati, pa še le 1807 je doveršil s pomočjo svojega rojaka Livingstona, ameriškega poslanca v Parizu, prvi parobrod, kteri se je vozil po hudsonski reki med Novim Jorkom in mestom Albanijo, v eni uri pet angleških milj pota storivši. Zasramovan je umerl slavni mož leta 1815 v svoji domovini, ktera ni poznala prevažne te znajdbe. Cesar Napoleon I. sam, ko je slišal od Fultonovih skušinj na reki Senski, ga je imenoval norca; tako je svet plačeval bistroumnega moža, kteri je bil gotovo prvič pervakov tistega časa! Pa saj se tudi Krištofu Kolombu ni bolje godilo, kteri je nov svet (Ameriko) najdel! Al večja slava gré Fultonu, zakaj on je nov svet vstvaril!

Fultonova iznajdba se je pa v kratkem času iz Amerike na Angležko (1812) preselila; po rekah in pozneje na morji je gospodovala in današnje dni je terdna in gotova vez med starim in novim svetom, to je, med Evropo in Ameriko. Barke z jadrí so potrebovale nekđaj 12 do 15 tednov, preden so se prepeljale iz Evrope v Ameriko; sedaj potrebujejo komaj toliko dní, in če gré po sreči, še manj. In kaj še več? Učenost pové dan današnji še celó, ktero uro bo prisopihal v to ali uno ameriško mesto parobrod, kteri je odrinil to in to uro iz Evrope. Ljudem se ni več bati silovitega in strahovitega morja; bistroumnost človeška je premagala vetrove in viharje. Na parobrodu se ima človek kakor v hiši na kopnem. Ponosno in enakomerno plava veličanska poslopje čez valove morja varno in pokojno.

Skoraj ob enem času s Fultonom sta izdelala 1802 Trevishik in Vivian parno mašino za vožnjo po suhem; pa réči se sme, da je bilo to le poskušnja. Še le slavni Anglež Stephenson, oče sto in stoterih hlaonov ali „lukamatijev“, kakor naši kmetje „Lokomotiv“ poslovenju-

*) Prosimo večkrat kaj.

jejo, je izdelal parno mašino tako, da zdaj veže še tako daljne morja in dežele v kratkem času in vleče najtežje tovore kot čaroben konj, pred katerimi bi naši predniki stermeli in rekli: „Tega ni človek sam si izmislil; „hudoba“ mu je pomagala!“

Čudno je, da ljudje tako radi stare čase k novim ravno gledé železnic primerjajo; pa v prostem govoru je mnogokrat veliko pomembe, in spolnuje se stari pregovor:

Prišli bodo dnevi hude sile,

Turške mule bodo Rajno pile.

In že jo pijejo, pa ne nosijo kervolokih Turkov preteklih časov, ampak otvorene ladije, ktere prenašajo pridelke in izdelke iz črnega morja po Donavi in dalje po rekah ali pa železnicah iz Azije skozi Evropo v Ameriko in zopet nazaj.

Kraljica današnjega časa je parna mašina, bodi si na ladii ali na železnici ali v fabriki. Že zaostajajo narodi, kateri ne napredujejo neprenehoma z njo vred.

Tovori, ki so počasi lazili kakor polži po cestah, so minuli; ceneje in ložeje je potovanje in zavoljo tega tudi več ljudi potuje. Tù veljá to, kar smo rekli od ceneje obleke. Parobrod premika ljudi, jih vabi v tuje dežele, da ondi sami vidijo, slišijo in skušajo.

Slednji vé, kakošna pomoč so parnice na vsako stran kupčii.

Pa tudi omika leti z njimi v vse kraje sveta po bukvah in časnikih.

Al človeški um šeni zadovoljen s tem, da si je sopar tako podvergel; že pošilja svoje misli, ki so se mu komaj v glavi izcimile, po telegrafu v najdalje dežele. Zavoljo tega je tudi velika pomemba v tem, da gré telegraf od nekadaž že tik železnic, ker sta si sorodna, in sta slavno overgla staro kopito sveta.

Ne bomo dalje govorili; zakaj to vse je še le začetek, kje je še konec? Prihodnost nam je zagernjena, pa rěči smemo, da bo človeški um overe kraja in časa še vse bolj premagal, kakor doslej. Zgodí naj se pa to kakor kolj, vse se bo nazadnje zedinilo v svobodi človeški v najlepšem pomenu te besede!

Po K. Müller-u.

Zgodovinski pomenki.

Kako daleč je segala zemlja starih Japudov?

Spisal Davorin Terstenjak.

Ako beremo dotične verste gerških in rimskih pisateljev o starih Japudih, se prepričamo do dobrega, da je zemlja starih Japudov segala od Adrije do stočja Kolpe v Savo.

Vse dotične verste hočem pod opazkami navesti.

Čujmo najpervo Plinija, kateri Japude stavlja v sosesečino Karnov. ¹⁾

Iz Plinijevega spisa se vidi, da so Japudi segali do Timava (Timao), in kraj jadranske obali do Divina (Duina), ker tam je stal stari Pucinum. Kraj Timava so tudi po Virgiliju. ²⁾ Iz drugega mesta pri Pliniju vidimo, da so Japudi stanovali med Karni in Istrani. ³⁾ Kraj morja so se raztegovali do reke „Titius“ po ravno istem Pliniju ⁴⁾, kateri spet v 21. poglavji piše, da je bila meja Japudske pri reki „Tedanius“, to je dnešnji Obrovac. ⁵⁾

Strabon ni tako točen. Pervič se moti, da iz gor „Jullus“ in „Phlygadius“ dá izvirati reki Savo in

Dravo. „Phlygadii montes“ so balške (bavške) planine. Vendar, ker Strabon ¹⁾ blizo teh planin postavlja Japude, tedaj ta okolščina poterjuje, da Plini, Servi in Virgili imajo prav, ako do Timava postavljajo stanovališča Japudov. Iz Strabona tudi vidimo, da so Japudi segali do Segestike. Ker Plini Segestike postavlja na iztočje Kolpe v Savo, tedaj so Japudi segali do Siska.

Al kako daleč je segala zemlja Japudov na severu?

Strabon ²⁾ nas spet podučuje, da do snežnikov. ^{*}) Iz 4. knjige ³⁾ Strabonovega zemljopisa vidimo, da „albius mons“ ni bil v Dalmaciji ali pa v Hercegovini, kamor ga nekteri pisatelji postavljajo, ampak proti dolnji Panonii in Dunaju, toraj snežniške planine. Severna meja Japudov se je toraj vlekla od Timava prek čez Kras proti Javorniku, in čez Javornik proti starem Tergu, kjer je stalo mesto Japudov Terpo, od ondot čez Metlje, kjer je stalo mesto Japudov Metulum — do bregov Kolpe tje do njenega iztočja pri Sisku.

Vipava je že bila last panonskih Slovanov, kakor tudi so slovenske naselbine segale čez Hrušico do Ogleja (Akvilleje), kakor iz Strabona vidimo, kateri piše: „že v bližini morja in v okolici oglejski stanujejo nektore betve Norencov“ (Strabon Geog. IV). Pred prihodom Vlahov (Keltov) so Slovenci segali do Tersta, al ker so se Vlaha okoli 400 pred Kristom, ter 360 — 335, dalje okoli 280 pred Kristom začeli gnati čez planine v gornjo Italijo skoz zemljo ilirskih Venetov, prek Soče, Krasa doli proti Dalmaciji, in od ondot prek do Belgrada in Zemuna, kjer jih najdemo ob času Rimljanov pod imenom Skordiskov in Tauriskov, so tudi mogli prvotni slovenski prebivavci se iz svojih stanovališč umakniti. Nekaj Keltov je med jadranskim morjem in Vipavo zastalo, zato so gerški pisatelji vedili povedati, da Japudi so s Kelti zmešan rod. Od Vipave prek čez Ljubljano proti Celju in od ondot kraj pohorskih panog proti Dravi, od Drave prek čez Slovenske gorice do virov Rabe proti Dunaju so stanovali panonski Slovenci, kateri so proti iztoku segali od virov Kolpe do Siska in od ondot prek čez Koprivnico — blatensko jezero — čez pleško jezero (Neusiedler-See) do Dunaja. ^{**)} V zemlji starih Panonov najdemo edino vlaško naselbino od reke Tiše do Rabe, za Rimljanov znano pod imenom „deserta Boiorum.“

Stari Japudi so bili zendski rod, ^{***)} betva Ilirov, katerih prvotna domovina je bila Media. Njihovi sorodniki

¹⁾ Strab. Geogr. I. 7. „Porro Japydes circa hos habitant locos.“ ²⁾ Strab. Geogr. I. 7. „Oera hummillima pars est Alpium, ab Rhaetia ad Japydes usque porrectarum, apud Japydes rursum se attollunt montes, vocanturque Albii“ itd. ³⁾ „Siti namque sunt Japydes in Albio monte, qui finis est Alpium: admodum alto, atque illinc ad Panonios et Istrum, hinc ad Adriam porriguntur, belliosa equidem gens“ itd.

^{*}) Proti Istri so Japodi segali do reke Formis. Pis.

^{**)} Ker so Japudi samo segali do Siska, toraj v horvatsko-pri-morskem okrožji v ličkem in ogulinskem kotaru stanovali, — Apian (in Illyricis) pa terdi, da se je zemlja Panonov po dolgem raztegovala od Japudov do Dardanov, Dardani pa so bili naseljeni med Drinom in Uno tik do Save, tedaj je vsa zemlja od Metul do ustja Dravinega pri stari Mursi — dnešnjem Oseku — bila last panonskih Slovanov. Spomeniki pričujejo, da tudi okrožje med Uno in Glino je bilo po slovanskih Panonih naseljeno, kar se tudi iz gori omenjenega Apiana spozna, ker piše, da so Panoni segali do Dardanov, kateri so tudi bili ilirski rod. (Glej Hahn „Albanesische Studien“ str. 237). Pis.

^{***)} Da spoznamo, kakošna razmera vlada med ilirskim in slovenskim jezikom, hočem tukaj postaviti makedonsko-ilirsko besedo Ζειρήνη. Po Hesychiji je Zeirene bilo ime boginje Ilirov Aphrodite-Venere. Zeirene pomenjuje zlata. V zendskem jeziku se veli zairi, zaranja, zlato, in beseda se ujema, ker je zendski glasnik z = sansk. h, s sansk. hari, hiranja, aureus, v slovensčini zal, zel — zalato — rusk. zoloto = z'loto. V nemščini: gold.

¹⁾ Plin. lib. 3. cap. 18. „Alsa, Natiso cum Turro prae-fluentes Aquilejam coloniam 12 millia passuum a mari sitam. Carnorum haec regio, junctaque Japidum, amnis Timavus, Casellum nobile vino Pucinum: Tergestinus sinus“ itd. ²⁾ Virgil, Georg. 3. „et Japidis arva Timavi.“ ³⁾ Plin. 3, 5. „Veneti, Carni, Japydes, Istri, Liburni“ itd. ⁴⁾ Plin. 3, 19. „Nonnulli in flumaticum sinum Japydiam promovere“ itd. ⁵⁾ Plin. 3, 21. „Tedanium, quo finitur Japydia.“ Pis.